

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI SEKİZİNCİ ZİRVE BİLDİRİSİ

İstanbul, Türkiye

Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları Konseyi, 12 Kasım 2021'de İstanbul'da "Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler" temasıyla toplanmıştır. Toplantıya Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan başkanlık etmiş olup, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım Cömert Tokayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sayın Sadır Caparov, Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Sayın Gurbangulu Berdimuhamedov, Macaristan Başbakanı Sayın Viktor Orban ve Türk Devletleri Teşkilatı Genel Sekreteri Sayın Bağdat Amreyev katılmıştır.

Türk Devletleri Teşkilatı Onursal Başkanı ve Kazakistan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı-Elbaşı Sayın Nursultan Nazarbayev toplantıda bir video mesaj ile hitap etmiştir.

Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları,

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması'nın amaç ve ilkeleri doğrultusunda ve Türk Dili konuşan halkların ortak tarih, dil, kültür, gelenek ve değerlerine dayalı işbirliği ve dayanışmayı derinleştirme ve genişletme konusundaki taahhütlerini *yineleyerek*;

Türk Dili Konuşan Ülkelerin bağımsızlıklarından bu yana kaydettikleri dikkate değer siyasi ve sosyo-ekonomik ilerlemeyi *takdir ederek* ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin, Kazakistan Cumhuriyeti'nin, Kırgız Cumhuriyeti'nin, Özbekistan Cumhuriyeti'nin ve Türkmenistan'ın bağımsızlığının 30. yıl dönümünü *kutlayarak*;

Türk Devletleri Teşkilatı'nın kuruluşundan bu yana kaydettiği ilerlemeden duyduğu *memnuniyeti ifade ederek*, Türk Dünyasında işbirliği ve eşgüdümün sağlanmasında ve Türk Dünyasının değerlerinin ve çıkarlarının bölgesel ve uluslararası camiada daha fazla desteklenmesinde Teşkilatın rolünü geliştirmesindeki taahhütlerini vurgulayarak;

Özellikle egemenlik, toprak bütünlüğü ve uluslararası kabul görmüş sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine müdahale etmeme hususlarına saygı ve destek başta olmak üzere, uluslararası hukukun genel kabul görmüş norm ve ilkeleri uyarınca, Üye Devletlerin güvenliğini ve istikrarını güçlendirmeyi *hedefleyerek*;

Ticaret, ulaşım, yatırım ve bölgesel bağlantı ile ilgili girişimlerin teşvik edilmesi yoluyla COVID-19 sonrası ekonomik toparlanmayı amaçlayan tüm Üye ve Gözlemci Devletlerin ortak çabalarının sürdürülmesinin büyük önemini *vurgulayarak*;

Üye Devletler arasında konsolide bir tutum geliştirmek için Türk Dünyasının çıkarlarını etkileyen bölgesel ve uluslararası konularda istişarelerde bulunmanın önemini *altını çizerek*,

Aşağıdaki hususları:

SİYASİ KONULAR, DIŞ POLİTİKA ve GÜVENLİK KONULARINDA İŞBİRLİĞİ

1. "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi"nin adını "Türk Devletleri Teşkilatı" olarak değiştirmeyi kararlaştırdıklarını;
2. Kazakistan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı - Elbaşı ve Türk Devletleri Teşkilatı Onursal Başkanı Sayın Nursultan Nazarbayev tarafından başlatılan "Türk Dünyası 2040 Vizyonu"nu, Türk Devletlerinin ortak çıkarlarının bulunduğu muhtelif alanlarda geleceğe dönük işbirliğine rehberlik edecek stratejik bir belge olarak kabul ettiklerini ve uygulanması için "2022-2026 Türk Devletleri Teşkilatı Stratejik Yol Haritası" hazırlanması talimatını verdiklerini;

3. Türkmenistan'ın gözlemci ülke olarak Türk Devletleri Teşkilatı'na katılmasından duydukları kalbi takdir ve memnuniyeti ifade ettiklerini ve bu kararlar Türk Devletleri ve halkları arasındaki dayanışma ve işbirliğinin geliştirileceğine olan inançlarını dile getirdiklerini;
4. Türk Devletleri Teşkilatı'nın diğer devletler ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğini geliştirmesine hizmet edecek "üçüncü taraflar" ile işbirliğine ilişkin usulleri kabul ettiklerini;
5. Türk Devletleri Teşkilatı Sekreteryası'na, tahsis ettiği yeni tarihi bina için Türkiye Cumhuriyeti'ni takdir ettiklerini;
6. Azerbaycan Cumhuriyeti'ni "44 Günlük Vatan Muharebesi"ndeki zaferinden ötürü tebrik ettiklerini, Türk Devletleri Teşkilatı Üye Devletlerinin ve Genel Sekreterinin, Azerbaycan'ın topraklarını işgalden kurtarması uğrunda haklı davasına verdiği kararlı desteği takdir ettiklerini, birbirlerinin egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve uluslararası kabul görmüş sınırların dokunulmazlığını karşılıklı olarak tanıma ve saygı duyma temelinde Ermenistan - Azerbaycan arasındaki ihtilafın sona ermesini memnuniyetle karşıladıklarını ve Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki ilişkilerin normalleşmesini desteklediklerini, Üye ve Gözlemci Devletlerin mezkur Azerbaycan topraklarının ihtilaf sonrasında yeniden ihyası, inşası ve entegrasyonuna katkıda bulunmaya hazır olduklarını ifade ettiklerini;
7. Kıbrıs sorununda Ada'daki gerçekler temelinde adil, kalıcı, sürdürülebilir ve karşılıklı olarak kabul edilebilir bir çözüme varılması gerektiğini vurguladıklarını; temel ve eşit haklarını güvence altına alma arzusunu taşıyan Kıbrıs Türk halkıyla olan dayanışmalarını ifade ettiklerini ve Türkiye'nin Kıbrıs Türk halkının Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilgili faaliyetlerine katılmaya davet edilmeleri talebini tanıdıklarını;
8. Kırgız Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen Anayasa reformlarını olumlu şekilde değerlendirdiklerini ve ülkenin daha fazla demokratik gelişimine destek verdiklerini;
9. Kırgız-Tacik sınırındaki duruma barışçıl bir çözüm bulmak için Kırgız Cumhuriyeti'nin çabalarına desteklerini ifade ettiklerini ve bu bağlamda Kırgız Cumhuriyeti ve Tacikistan arasındaki diyalogu memnuniyetle karşıladıklarını; karşılıklı güveni güçlendirmek ve gelecekte çatışmalardan kaçınmak için iki tarafı gerekli adımları atmaya çağırdıklarını;
10. Gözlemci Devlet olarak Türk Devletleri Teşkilatı ile artan işbirliği ve eşgüdümün yanı sıra, tüm Üye Ülkelerde diplomatik temsilcilikler kurarak Türk Devletleri Teşkilatı ile ilişkilerini stratejik bir düzeye yükseltmesinden dolayı Macaristan'ı takdir ettiklerini ve Macaristan'ın, Budapeşte'deki dönüşümlü V4 başkanlığı sırasında Türk Devletleri Teşkilatı ve Vişegrad Grubu'nun (V4) ortak Devlet Başkanları Zirvesi'ni toplama önerisini desteklediklerini;
11. Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Sadır Caparov'un yapıcı diyalog ve işbirliğinin teşviki için bölgeler arası Orta Asya + Güney Kafkasya platformunun kurulması inisiyatifini not ettiklerini;
12. 2020-2021 dönemi BM Genel Kurulu Başkanı Sayın Volkan Bozkır'ı görev süresini başarıyla tamamladığı için tebrik ettiklerini ve Türk Dili Konuşan Devletlerin tutumlarını uluslararası düzeyde destekleme çabalarını takdir ettiklerini ve Sayın Kairat Abdrakhmanov'u AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri görevine seçilmesinden dolayı tebrik ettiklerini;
13. Macaristan'daki Türk Devletleri Teşkilatı Temsilcilik Ofisinin faaliyetlerini, Üye Ülkelerin bağımsızlığının 30. yılı münasebetiyle anma etkinliklerinin düzenlenmesi de dahil olmak üzere, memnuniyetle karşıladıklarını ve Üye Devletlere sözkonusu Temsilcilikte ortak üst düzey etkinlikler düzenleme çağrısında bulduklarını;
14. Üye ve Gözlemci Devletlerin, COVID-19 pandemisi sırasında sözkonusu küresel tehdidin olumsuz etkilerini azaltmak için Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesindeki ikili dayanışma ve işbirliğinin devam ettirilmesine bağlı kaldıklarını;

15. Türk Dünyasının manevi başkentlerinden biri ilan edilmesi vesilesiyle, Türkistan'da düzenlenmekte olan faaliyetleri takdir ettiklerini ve Türk Dünyasının diğer şehirlerine benzer statüler verilmesine ilişkin Yönetmeliğin kabul edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;

16. Dışişleri Bakanları Konseyi'nin 27 Eylül 2021 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen olağanüstü toplantısında kabul edilen Bildiriye atıfla, Afganistan'da temel insan haklarını koruyan kapsayıcı ve temsili bir siyasi sistemi desteklediklerini yeniden vurgulayarak etkin, şeffaf ve hesap verebilir mekanizmalar aracılığıyla Afganistan'a acil insani yardım sağlanmasına yönelik çabaların sürdürülmesi çağrısında bulduklarını, Afganistan ekonomisindeki zor durumu hafifletmek ve Afganistan halkının geçim kaynaklarını korumaya yönelik önlemler almak amacıyla daha fazla uluslararası destek çağrısında bulduklarını;

17. Terör, aşırıcılık, bölücülük ve ırkçılıkla mücadeleyi sürdürürken, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobinin ve nefret söyleminin her türüne ve biçimine karşı mücadelede işbirliğini geliştirmeye ve bu alanlarda uluslararası alandaki çabalarında eşgüdüm sağlamaya karar verdiklerini;

18. Ortak çıkarlara ilişkin güvenlik meselelerinde yakın eşgüdüm ve işbirliği gerçekleştirmek üzere Üye Devletlerin ilgili makamları arasında Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde düzenli olarak yapılan güvenlik istişarelerinin sürdürülmesi yönünde talimat verdiklerini;

19. Gözden geçirilmiş Aksakallar Konseyi Yönetmeliği'nin kabul edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını ve olağan toplantılarının devamı için talimat verdiklerini;

20. Devlet liderlerini, Dışişleri Bakanlarını ve uluslararası kuruluş başkanlarını, COVID-19 pandemisinin ortaya çıkmasından bu yana ilk kez bir araya getiren Antalya Diplomasi Forumu'nu başarıyla gerçekleştiren Türkiye Cumhuriyeti'ni, 15-16 Temmuz 2021'de Taşkent'te "Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantı, Sınamalar ve Fırsatlar" konulu Uluslararası Konferansa başarıyla evsahipliği yaptığı için Özbekistan Cumhuriyeti'ni ve 15 Eylül 2021'de Nur-Sultan'da XVII. Avrasya Medya Forumu'nu ve "Türk Dili Konuşan Ülkelerde Medya - Yeni Koşullarda İşbirliğinin Geliştirilmesi" konulu özel oturumunu başarıyla gerçekleştirdiği için Kazakistan Cumhuriyeti'ni tebrik ettiklerini;

21. Adalet alanında işbirliğinin devamını takdir ve teşvik ettiklerini; Adalet Bakanlıkları ve Üye Devletlerin diğer ilgili makamları arasında işbirliği başlatılmasını teşvik ettiklerini;

EKONOMİK VE SEKTÖREL İŞBİRLİĞİ

22. Karşılıklı ticaret ve yatırımı kolaylaştırmak için gerekli önlemleri alarak Üye Devletler arasında elverişli koşullar yaratma amacına bağlı kaldıklarını, 10 Eylül 2021 tarihinde Bakü'de düzenlenen 10. Ekonomi Bakanları Toplantısında ve 6 Mayıs 2020 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleştirilen ortak Ekonomi/Ticaret Bakanları ile Gümrük İdareleri Başkanları toplantısında alınan kararların takibi için ilgili makamlara talimat verdiklerini;

23. Kırgız Cumhuriyeti'ni, yeni bir ekonomik işbirliği ve etkileşim yolu olarak Birinci Avrupa Birliği-Orta Asya Ekonomik Forumu'nu 5 Kasım 2021 tarihinde Bişkek'te başarıyla düzenlemesinden ötürü tebrik ettiklerini;

24. Üye Devletlerin ilgili Bakanlıklarını, Türk Yatırım Fonu'nun Kuruluş Anlaşması'nı en geç 1 Eylül 2022 tarihine kadar eşit sermaye katkısı ve eşit oy hakkı ilkesine dayanarak nihai hale getirmekle görevlendirdiklerini;

25. COVID-19 kısıtlamalarının devam ettiği göz önüne alındığında, Üye ve Gözlemci Devletler arasındaki ticaret hacminin artırılmasına ilişkin öneriler üzerinde çalışmaya ve pandemi sırasında özellikle Üye ve Gözlemci Devletlerin KOBİ'leri arasında ticari uygulamalarının geliştirilmesine yönelik ortak projelere ilişkin önerilerin detaylı şekilde değerlendirilmesini teşvik ettiklerini;

26. Üye Devletlerin ilgili makamlarına, kurulacak bir "Çalışma Grubu" aracılığıyla "Ticareti Kolaylaştırma Strateji Belgesi"nin sonuçlandırılması yönünde çalışmalarını hızlandırmaları talimatı

verdiklerini, Üye ve Gözlemci Devletlerin arasındaki ticareti, ihracat potansiyelini ve yatırımları artırmak amacıyla Türk Ticaret Evleri'nin (TTE) kurulması için çalışma başlatılmasını kabul ettiklerini, ilgili hükümet organlarına ticaret tamamlayıcılığını artırmak ve Üye Devletler arasındaki niceliksel kısıtlamaları ve tarife dışı önlemleri ortadan kaldırmak için yeni girişimleri ayrıntılı olarak değerlendirmeleri talimatı verdiklerini;

27. Türk Ticaret ve Sanayi Odası'nın (TTSO), 2 Kasım 2020'de Bakü'de düzenlenen "Azerbaycan'da Yeni Bir Sosyal ve Ekonomik Kalkınma Dönemi" temalı olağanüstü toplantı, 44 Günlük Vatan Muharebesi sırasında Ermeni saldırılarından etkilenen Berde şehrinin sivil nüfusuna Türk Devletleri Teşkilatı adına yapılan insani yardım; 2021 yılında Budapeşte ve Bakü'de Sekretarya ile ortaklaşa düzenlenen 3. TTSO Genel Kurulu ve iş forumları gibi Türk Devletleri Teşkilatı adına özel, sektör içindeki işbirliğini güçlendirmeye yönelik faaliyetlerini memnuniyetle karşıladıklarını;

TTSO Üyesi Odalara TTSO Sekretaryasına temsilci atama çağrısında bulduklarını ve Özbekistan'da TTSO Sekretaryası'nın katkılarıyla TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi'nin Taşkent kampüsünün açılmasını takdir ettiklerini;

28. "Çeşitli Ekonomik Bölgeler Arasında Bilgi ve Tecrübe Paylaşımı Hakkında Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Üye Ülkeleri Arasında Mutabakat Zaptı"nın uygulanmasını teşvik ettiklerini;

29. Kazakistan'ın Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru da dâhil olmak üzere, Türk devletleri arasındaki ekonomik işbirliğini ve bağlantısallığı güçlendirmek amacıyla Türkistan'da Türk devletleri için kurulacak "TURANSEZ" özel ekonomik bölgesine katılma davetini memnuniyetle karşıladıklarını;

30. Türk Devletleri Teşkilatı'nın, SESRIC ile işbirliği içinde hazırlanan "Türk Devletleri Teşkilatı Üye Devletlerinin Yatırım Ortamı ve Uluslararası Ticaret Tamamlayıcılığı" hakkında ilk yayınına dikkat çekerek, Sekretaryayı gelecek yayımlar için yeni konu önerileri hazırlamakla görevlendirdiklerini;

31. Özbekistan'ın "Türk Devletleri Teşkilatı Üye Devletlerinin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerinden Sorumlu Hükümet Kurumları Arasında Mutabakat Zaptı"na taraf olmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde Üye Devletlerin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerini Geliştirme Ajansları arasında işbirliğini güçlendirmekte mutabık kaldıklarını;

32. 19-20 Eylül 2021 tarihlerinde Taşkent'te Birinci Genç Girişimciler Forumu'nun düzenlenmesini takdirle karşıladıklarını ve Üye Devletlerin ilgili kurumlarını, Üye ve Gözlemci Devletlerin genç iş insanlarını desteklemek amacıyla sözkonusu Forum'un gerçekleştirilmesini sürdürmekle görevlendirdiklerini ve kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesine yönelik destek projelerinin hazırlanmasını tavsiye ettiklerini;

33. Üye Devletlerin ilgili Bakanlıklarını, yeşil teknolojiler ve akıllı şehirler konusunda işbirliğini çok taraflı bir biçimde başlatmaları yönünde talimatlandırdıklarını;

34. Üye Devletlerin ilgili Bakanlıklarına, bölgede sürdürülebilir tarımsal büyüme ve istikrarlı gıda arzına yönelik çok taraflı işbirliğini güçlendirmeleri talimatı verdiklerini ve Üye ve Gözlemci Devletleri gıda güvenliği alanında işbirliği önerileri sunmaya davet ettiklerini;

35. Yenilenebilir enerji alanında işbirliğini genişletmek de dahil olmak üzere, enerji sektöründe işbirliğini artırma çağrısında bulduklarını;

36. Enerji projelerinin bağlantısallığını güçlendirerek ve gelecekteki altyapı projelerinde aralarındaki bağlantısallığı temel bir unsur olarak kabul ederek Üye Devletlerin enerji güvenliğinin önemini vurguladıklarını;

37. Türk Devletleri Teşkilatı Enerji Bakanlarının 24 Şubat 2021 tarihinde yapılan ilk çevrimiçi toplantısının sonuçlarını desteklediklerini, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, enerji düzenlemesinin iyileştirilmesi ve piyasa faaliyetleri alanlarında işbirliğinin geliştirilmesinin güçlendirilmesi için mevcut olan önemli potansiyeli vurguladıklarını, Üye Devletler arasındaki bağlantısallığın ve saha gezileri ve çalışma ziyaretleri ile yenilenebilir enerjide işbirliğine ilişkin öneriler geliştirilmesini teşvik ettiklerini;

38. 30 Nisan 2020 ve 14 Ekim 2021 tarihlerinde Budapeşte'de düzenlenen video konferans toplantısı ve Beşinci Ulaştırma Bakanları Toplantısı sonuçlarını desteklediklerini, Üye Devletlerin ilgili kurumlarını Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridorundan daha verimli, sürdürülebilir ve kesintisiz bir güzergah olarak istifade etmek için idari prosedürleri basitleştirmek de dâhil olmak üzere, uygun koşullar yaratmaya devam etmeleri için talimatlandırdıklarını;

39. Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru boyunca taşımacılık işlerini kolaylaştırmak için önemli bir adım olan "Türk Devletleri Teşkilatı Üye Ülkeleri Arasında Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı Anlaşması"nı nihai hale getirme talimatı verdiklerini;

40. Zengezur Koridoru'nun Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru kapsamında bağlantısallığın daha iyi sağlanması için ortaya çıkan bir fırsat olduğunu vurguladıklarını ve Koridorun en kısa sürede faaliyete geçirilmesi için Üye Devletlerin ilgili makamlarını, Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti'nin çabalarını desteklemeye davet ettiklerini;

41. Ulaştırma koridorlarının, gümrük-sınır kontrol noktalarının ve lojistik merkezlerin kesintisiz faaliyet göstermesinin sağlanması başta olmak üzere, pandemi sırasında ticari ve ekonomik ilişkilerin sürdürülebilirliğini sağlamak için Üye ve Gözlemci Devletlerin dayanışmasını takdir ettiklerini;

42. Sivil havacılıkta işbirliğinin güçlendirilmesinin önemini vurguladıklarını ve ilgili makamları havayolu operasyonları için idari prosedürleri kolaylaştırmaya, talebe bağlı olarak Üye Devletler arasında uçuş sayısını artırmaya ve Üye ve Gözlemci Devletler arasındaki hava taşımacılığı bağlantılarının çeşitlendirilmesine katkıda bulunmaya teşvik ettiklerini;

43. Mersin Limanı, Evrensel Lojistik Hizmetleri (Taşkent), Akhtachi (Andican) ve Tirmiz Kargo Merkezi'nin (Surhanderya) Türk Devletleri Teşkilatı Kardeş Limanlar sürecine dâhil edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını, 6 Eylül 2021 tarihinde Samsun'da düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı Kardeş Limanlar Dördüncü Toplantısı'nın sonuçlarını desteklediklerini ve diğer Türk Devletleri Teşkilatı Kardeş Limanlarının yanı sıra diğer Türk Dili Konuşan Ülkelerin kara ve deniz limanları arasında daha kapsamlı işbirliğini teşvik ettiklerini;

44. 30 Haziran 2021'de Taşkent'te Türk Devletleri Teşkilatı kapsamında "e-İzin" konulu Türk-Özbek Çalışma Grubu Toplantısının düzenlenmesi de dâhil olmak üzere Sekreteryaya'nın Üye Devletler arasında "e-İzin" konusunda çok taraflı işbirliği başlatma çabasını takdir ettiklerini ve ilgili makamlara ulaşımda dijital araçları yaygın olarak kullanma çağrısında bulduklarını;

45. Türk Devletleri Teşkilatı, EİT, TRACECA, IRU, KEİ ve Uluslararası Taşımacılık Forumu (ITF) arasında 15 Mart 2021'de, COVID-19 pandemisinin tüm ülkelerdeki insanların sağlığı, toplulukları ve geçim kaynakları üzerindeki olumsuz etkilerini tartışmak için toplanan çevrimiçi toplantının sonuçlarını not ettiklerini ve pandeminin süregelen sağlık, sosyal ve ekonomik zorluklarının ele alınmasında ortak bir duruş geliştirmek için yayınlanan Ortak Açıklamayı memnuniyetle karşıladıklarını;

46. "Türk Devletleri Teşkilatı Üye Ülkeleri Hükümetleri arasında Basitleştirilmiş Gümrük Koridoru Kurulmasına İlişkin Protokolün" imzalanması amacıyla üzerinde anlaşmaya varılan temel mallara yönelik kolaylaştırıcı tedbirlerin uygulanmasını teşvik ettiklerini;

47. Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridorunun tüm potansiyelinden yararlanmak için gümrük ve idari usulleri kolaylaştırmayı ve sınır geçiş işlemlerinin uyumuna ve sadeleştirilmesine katkı

sağlayacak Kervansaray Projesi çerçevesinde gümrük işbirliği ile İpek Yolu'nu canlandırmayı kabul ettiklerini;

- Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde dijital sistemlerin tanıtılması ve sınır ötesi hareketlerde elektronik ön bildirim sisteminin kurulması yoluyla gümrük ve diğer ilgili kurumlar tarafından verilen izin belgelerine ilişkin gümrük prosedürlerinin basitleştirilmesini teşvik ettiklerini ve Üye Devletleri modern gümrük mekanizmalarını ve gelişmiş bilgi alışverişi sistemini kullanmaya devam etmeye çağırdıklarını;

- Sekreteryanın, UNECE ile yakın işbirliği içinde 15 Haziran 2021'de e-TIR konusunda gerçekleştirilen ilk Çalışma Grubu toplantısı, Türk Konseyi çerçevesinde Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan arasında dijital TIR pilot projelerinin başlatılması ve IRU ile işbirliği içinde gümrük makamlarının uzmanlarına yönelik eğitim programları da dâhil olmak üzere Üye Devletler arasında e-TIR konusunda işbirliği kurulmasındaki aktif rolünü takdir ettiklerini;

- İlgili makamları, Dünya Gümrük Örgütü ile yakın işbirliği içinde olarak Üye Devletler arasında dış ticaret işlemlerini kolaylaştırmaya yönelik ulusal Yetkilendirilmiş Ekonomik Operatör Programlarının geliştirilmesi ve uygulanması konusunda birbirlerinin deneyimlerinden yararlanmaya devam edilmesiyle görevlendirdiklerini;

48. Üye ve Gözlemci Devletleri, Asya ve Avrupa arasında fiber optik yüksek hızlı internet hattının inşasını öngören Dijital Aktarım Merkezi projesinin uygulanmasında Azerbaycan'ı desteklemeye davet ettiklerini;

49. Hazar Geçişli Fiber Optik projesinin önemini vurguladıklarını ve uygulanmasının hızlandırılması çalışmaları çağrısında bulduklarını;

50. Mevcut ve gelecek nesillerin sağlığı ve esenliği için çevrenin korunmasının önemini vurguladıklarını, yeşil teknolojilerin uygulanması, biyolojik çeşitliliğin korunması, iklim değişikliğine adaptasyon gibi yollarla bu alanda gerekli acil ortak eylemde bulunmayı kabul ettiklerini ve uluslararası çevre güvenliğinin korunmasına ortak katkıda bulunmaya hazır olduklarını teyit ettiklerini;

- Ortak fakat farklılaştırılmış sorumlulukların bilincinde olarak, ekonomik ve çevresel refah koşullarını sağlamak için kapsayıcılık, ayrımcılık yapmama, sera gazı emisyonlarını azaltmada verimlilik ilkelerine olan sıkı bağlılıklarını ve özellikle sanayi, tarım, enerji, ulaşım ve yenilenebilir enerji kaynakları başta olmak üzere düşük karbonlu kalkınma alanında geniş bir uluslararası değişim ve birbirinden farklı en iyi teknolojileri geliştirme niyetine sıkı sıkıya bağlı olduklarını kaydettiklerini;

- Üye Devletler arasında iklim gündemi alanındaki aktif işbirliğini memnuniyetle karşıladıklarını, Türk Devletleri Teşkilatı Üye Ülkelerinin bu alandaki konumlarının yakınlığını göz önünde bulundurmaya kabul ettiklerini, küresel iklim gündeminde belirlenen hedeflere ulaşılmasını desteklediklerini ve özellikle sürdürülebilir kalkınma bağlamında iklim değişikliği tehdidine karşı küresel tepkiyi güçlendirmek için Paris İklim Anlaşmasının uygulanmasını taahhüt ettiklerini;

51. Türkiye'de ve bölgede meydana gelen orman yangınları ve sel gibi çevresel felaketlerden derin üzüntü ve endişe duyduklarını ifade ettiklerini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin teklifi üzerine doğal afetlerin etkilerini azaltmak ve iyileşmeye katkıda bulunmak amacıyla ortak arama, kurtarma ve rehabilitasyon çalışmaları yapmak için "Türk Devletleri Teşkilatı Sivil Koruma Mekanizması" adı altında Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde afet müdahale birimi kurulması hususunda çalışmalara başlanması talimatı verdiklerini, Türkiye'nin orman yangınlarıyla mücadele konusunda işbirliğine ilişkin bölgesel bir konferans düzenleme niyetini memnuniyetle karşıladıklarını;

52. 21 Nisan 2021'de çevrimiçi olarak Türk Kızılayı'nın ev sahipliğinde gerçekleşen, bir ağ kurulması konusunda anlaşmaya varılan, Türk Devletleri Teşkilatı Üye Ülkelerindeki Kızılay Dernekleri Başkanları Birinci Toplantısını memnuniyetle karşıladıklarını ve Üye Devletleri, Kızılaylar arasındaki

işbirliğini geliştirmek için bu ağı desteklemeye ve Türk Devletleri Teşkilatı Üye Ülkeleri'ndeki doğal ve insan kaynaklı afetlere toplu olarak hazırlamak ve müdahale etmek için güçlerini birleştirmeye teşvik ettiklerini;

53. Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından başlatılan Türk Devletleri Teşkilatı "COVID-19 pandemisiyle mücadelede Dayanışma ve İşbirliği" konulu Olağanüstü Zirvesi'nin ardından düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı Üye ve Gözlemci Ülkelerinin Sağlık Bakanlarının 28 Nisan 2020 tarihinde gerçekleştirdiği Birinci Video-Konferans Toplantısının kararlarını tasdik ettiklerini ve Üye ve Gözlemci Devletler arasında önlem, teşhis, tedavi, rehabilitasyon, epidemiyolojik çalışmalar ve bilimsel araştırmalarda bilgi ve deneyim ve uygulanan en iyi yöntemlerin değişimine yönelik Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde kurulan Sağlık Koordinasyon Kurulu ve Sağlık Bilim Grubu'nun faaliyetlerini memnuniyetle karşıladıklarını;

54. Kazakistan, Türkiye ve Özbekistan'da COVID-19'a karşı yerli aşuların gelişimini memnuniyetle karşıladıklarını ve üye ülkelere aşı işbirliğini güçlendirme çağrısında bulduklarını; Üye ve Gözlemci Devletleri tek taraflı veya karşılıklı tanıma veya aşı sertifikaları yoluyla uluslararası seyahat ve ulaşım için COVID-19 ile ilgili giriş ve geçiş kısıtlamalarını hafifletmeye teşvik ettiklerini; herkes güvende olana kadar hiç kimsenin güvende olmayacağı anlayışıyla, COVID-19'a yanıt olarak tüm ülkelerin aşulara erişiminin adil, ekonomik, zamanında ve evrensel olarak sağlanmasının önemini hatırlattıklarını;

55. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Macaristan tarafından Türk Devletleri Teşkilatı himayelerinde Afrika ülkelerine yapılan aşı bağışını memnuniyetle karşıladıklarını;

56. Pandemi ile mücadelede ön saflarda yer alan Üye ve Gözlemci Devletlerin doktorları ve diğer sağlık personelinin özveriyle çalışmalarını övdüklerini, 2021'i Uluslararası Sağlık Çalışanları Yılı ilan etme girişimi ve aşı geliştirme ve pandemi ile mücadele konusundaki deneyimlerini paylaşmak amacıyla Sağlık Bilimleri Grubu'nun ilk yüz yüze Aşı Çalıştayı'nı 24-27 Ağustos 2020'de İzmir'de düzenlemesinden ötürü Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nı tebrik ettiklerini;

57. Sekreteryayı, 11 Eylül 2020'de aralarında imzaladıkları Mutabakat Zaptını temel alarak, Dünya Sağlık Örgütü ve Üye ve Gözlemci Devletlerin sağlık makamlarıyla ortak projeler yürütmeye teşvik ettiklerini;

58. 29 Ekim 2021 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Sağlık Bakanları toplantısında kabul edilen ve sağlık alanında küresel dayanışma ve işbirliğinin önemini vurgulayan Ortak Bildiriyi onayladıklarını;

59. Kişisel koruyucu ekipman, aşular ve ilaçlar dahil olmak üzere birbirlerine yardım sağladıkları için Üye ve Gözlemci Devletleri oldukça takdir ettiklerini ve Üye ve Gözlemci Devletlerin Sağlık Bakanları ve bilim insanlarının katılımıyla her yıl Ekim'de "Türk Tıp Dünyası Kongresi"nin düzenlenmesini onayladıklarını;

60. Kamu yönetimi sisteminin kalitesini iyileştirmek ve bölge içi dijital ticaret ve alım satımı teşvik etmek için e-yönetişim ve e-hizmetler konusunda bir işbirliği platformu oluşturmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve Türk Devletleri Teşkilatı Üye Ülkeleri arasında elektronik imzaların karşılıklı olarak tanınmasını ve devlet kurumlarının ve iş sektörünün katılımıyla elektronik belge değişim sisteminin oluşturulmasını desteklediklerini, Üye Devletlerin kamu hizmetleri ve e-devlet alanındaki ilgili makamlarının Nisan 2021'de Azerbaycan Cumhuriyeti'ne (ASAN hizmeti) ve Eylül 2021'de Kazakistan Cumhuriyeti'ne (Astana Hub) yaptığı ziyaretlerin de memnuniyetle karşıladıklarını;

61. Kazakistan toprağı Baykonur'dan uzaya ilk kez insan çıkışının 60. Yıldönümünün önemine dikkat çektiklerini;

62. Türkiye Uzay Ajansı tarafından başlatılan, Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde Uzay Teknolojisi Projeleri alanında işbirliği ve eşgüdümün sağlanması için Üye Devletlerin ilgili makamlarını görevlendirdiklerini;

63. Araştırma, geliştirme ve yenilikçi projeleri desteklemek üzere, Üye Devletler arasında bilimsel ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesini desteklediklerini;

64. Türkiye Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından son 4 yıldır başarıyla gerçekleştirilen “Teknofest – Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali”nin önümüzdeki yıllarda Türk Devletleri Teşkilatı’nın diğer Üye Ülkelerinde düzenlenmesine ilişkin Türkiye’nin önerisini memnuniyetle karşıladıklarını;

65. 24 Haziran 2021’de Hokand’da düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı Turizmden Sorumlu Bakanlar Altıncı Toplantısı’nın sonuçlarını desteklediklerini, Özbekistan Cumhuriyeti’nin Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde ev sahipliği yaptığı ilk Bakanlar toplantısının başarılı bir şekilde organize edilmesi, "Türk Dünyası Turizm Başkenti" girişiminin başlatılması ve Özbekistan Cumhuriyeti’nin Hokand şehrinin ilk "Türk Dünyası Turizm Başkenti" ilan edilmesinden ötürü Özbek tarafını takdir ettiklerini ve bu girişim kapsamında sürdürülebilir turizm ve ilgili altyapının geliştirilmesi için ortak girişimler ve projelerin uygulanması talimatı verdiklerini;

66. İpek Yolu üzerinde bulunan Üye Devletlerin doğal ve coğrafi avantajlarından yararlanarak, turizm sektöründe daha fazla işbirliğini ve bölgeye daha fazla turist çekmeyi teşvik ettiklerini ve “Tabarruk Ziyarat” ve “Turizm Haritası” projelerinin uygulanmasını sağlamak ve “Türk Konseyi Modern İpek Yolu Ortak Tur Projesi”ni ulusal ve uluslararası turizm fuarları da dâhil olmak üzere, gerekli araçlarla tanıtmak için Üye Devletlerin ilgili makamlarını görevlendirdiklerini;

67. Üye Devletlere, insanları ve mekanları ortak tarih ve miras ağlarında bir araya getirerek seyahat daveti olarak kültürel rotaların tanıtılması ve Türk Dünyasının zengin ve çeşitli mirasını keşfetme araçlarının başlatılması için çalışmakla görevlendirdiklerini;

HALKLARARASI İŞBİRLİĞİ

68. Türk Dili Konuşan Diasporalar için Kapasite Geliştirme Eğitim Programlarının yanı sıra, Üye Ülkelerin Diaspora Kurumları arasında Deneyim Değişimi Programlarının düzenlenmesini takdir ettiklerini ve Üye Devletlerin ilgili kurumlarına, onaylanan “Türk Konseyi’nin Türk Dili Konuşan Diaspora Ortak Faaliyet Stratejisi” ve “2021-2022 için Türk Konseyi Türk Dili Konuşan Diaspora Ortak Eylem Planı” uyarınca işbirliğini geliştirme çağrısında bulduklarını;

69. Kamu kurumları, STK’lar, medya kuruluşları, akademisyenler, karar alıcılar, milletvekilleri ve kanaat önderleri arasındaki ilişkileri ve işbirliğini geliştirmeyi, uluslararası alanda dezenformasyonla etkin bir şekilde mücadele etmeyi ve küresel kamuoyunu doğru bilgilendirmeyi teminen yeni işbirliği fırsatları geliştirmek için Üye Devletlerin ilgili makamlarını iletişim ve kamu diplomasisi alanlarında karşılıklı olarak desteklemekle görevlendirdiklerini;

70. 10 Nisan 2021 tarihinde Bakü’de gerçekleştirilen Türk Devletleri Teşkilatı Bilgi ve Medyadan Sorumlu Bakanlar Üçüncü Toplantısı’nın kararlarını onayladıklarını, Türk Dili Konuşan Ülkelerdeki olaylar hakkında yerel ve uluslararası düzeyde siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal farkındalığı artırmak için medya ve bilgi işbirliğinin güçlendirilmesini desteklediklerini ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ev sahipliğinde 22-24 Ekim 2021 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen Uluslararası Medya Forumu’nun başarılı organizasyonundan ötürü tebrik ettiklerini; Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru boyunca taşımacılık işlerini kolaylaştırmak için önemli bir adım olarak “Türk Devletleri Teşkilatı Üye Ülkeleri Arasında Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı Anlaşması”ni nihai hale getirme talimatı verdiklerini;

71. Yeni oluşan ve gelişmekte olan medya platformlarında ve ulusal TV kanalları ile haber ajansları arasındaki işbirliğini artırmayı, üzerinde mutabık kalınan kategorilerdeki değişim programları ve video materyalleri için Ulusal TV Kanalları arasında kurulan Ortak FTP Havuzunun tam potansiyelinin en üst düzeye çıkarılmasını teşvik ettiklerini;

72. Türk Konseyi Onursal Başkanı ve Kazakistan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı Elbaşı Nursultan Nazarbayev'in "Büyük Bozkırın Yedi Özelliği" başlıklı makalesine dayanan "Büyük Bozkırın Yedi Özelliği" ortak belgesel filminin yapımını, Türk dünyasının kültürünü ve büyük şahsiyetlerini birlik ve beraberlik ruhu içinde tanıtmak, yaygınlaştırmak ve benzer projelerin başlatılmasını teşvik etmek amacıyla, ortak televizyon projesi "Korkut Ata" ve Türk-Özbek yapımı "Mendirman Celaleddin" televizyon dizisi ve TRT Avaz'ın "Köklerin İzinde" adlı belgeselin yapımını takdir ettiklerini;

73. Kazakistan'ın, merkezi Türkistan şehrinde bulunacak olan uluslararası TV kanalı kurma girişiminin önemini not ettiklerini;

74. Türk Dünyası içindeki birlik ve beraberliğe katkı sağlamaya ilişkin "Türk Dünyasının Birliğine Katkı için Türk Devletleri İşbirliği Konseyi Ali Şir Nevai Uluslararası Ödülüne İlişkin Yönetmeliğin" kabul edilmesinden büyük memnuniyet duyduklarını;

75. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev tarafından, Şuşa'nın Azerbaycan Kültür Başkenti ilan edilmesinden duydukları memnuniyeti ifade ettiklerini ve bu amaçla faaliyet ve etkinliklerin gerçekleştirilmesini desteklediklerini;

76. 3-4 Kasım 2021 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen Eğitim ve Bilim Bakanları Altıncı Toplantısının sonuçlarını onayladıklarını ve 2022 yılında Türkiye'de gerçekleştirilecek Üye Devletlerin eğitim uzmanlarına yönelik "Orhun Eğitim Değişim Programı Yönetmeliğinin" kabulünü memnuniyetle karşıladıklarını ve Üye Devletlerin ortaokul/liseleri arasında 2022 yılında Kazakistan'da düzenlenecek Üçüncü Öğrenci Değişim Programı hususunda ilgili makamlara gerekli tedbirleri almaları talimatını verdiklerini;

77. Türkiye Maarif Vakfı (TMF) okullarının Türk Dünyasındaki yararlı faaliyetlerini not ettiklerini ve Üye Devletlerin ulusal mevzuatına uygun olarak, TMF okullarının kuruluş prosedürlerini kolaylaştıracaklarını;

78. 26 Ekim 2021 tarihlerinde Türkistan'da düzenlenen Türk Üniversiteler Birliği (TÜRKÜNİB) 5. Genel Kurulu'nun sonuçlarını desteklediklerini, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye'den yeni üniversitelerin dâhil olmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve Orhun Değişim Programı çerçevesinde işbirliğinin kapsamını genişletme ve zenginleştirme çağrısında bulduklarını;

79. Türk Akademisi temsilcilerinden ve Üye Devletlerinin ilgili kuruluşlarının temsilcileri ile bilirkişilerinden oluşacak komisyonun, "Ortak Türk Tarihi" "Türk Dünyası Coğrafyası" ve "Ortak Türk Edebiyatı" ders kitaplarının hazırlanmasında son aşamaya geçiş çalışmalarının hızlandırılmasını teminen kurulması kararını takdir ettiklerini;

80. Üye Devletlerdeki öğrencilerin Macar üniversitelerinde eğitim görmeye yönelik artan ilgilerini övdüklerini, Türk Dili Konuşan Ülkelerdeki üniversite öğrencilerine tahsis edilen artan burs olanakları için Macar Hükümetini takdir ettiklerini ve Üye Devletlere eğitim alanında Macaristan ile ortaklıklarını güçlendirme çağrısında bulduklarını;

81. Kırgız Cumhuriyeti'nin Uzkend kentinde 17 Eylül 2021'de uluslararası kuruluşların temsilcileri, kültürel mirasın restorasyonu ve korunması alanında uzmanlar ve ayrıca halk toplulukları ve müzik ve dans sanatlarının ustaları dâhil olmak üzere, 3.000'den fazla kişinin katıldığı Etno-Folklor Festivali «Uzkend-Munara-2021» organizasyonunu takdir ettiklerini;

82. 29 Kasım 2019 tarihinde Bişkek'te ve 20 Eylül 2021'de Taşkent'te düzenlenen Üye Devletlerin Gençlik ve Spor Sorumlu Bakanlarının Dördüncü ve Beşinci Toplantılarında alınan kararları desteklediklerini ve Türk Dili Konuşan Gençler arasındaki etkileşimi artırmak amacıyla "Türk Konseyi Çok Taraflı ve İkili Gençlik ve Gençlik Çalışanları Değişim Programlarına İlişkin İşbirliği Mutabakat Zaptı"nın imzalanmasından duydukları memnuniyeti ifade ettiklerini;

83. 30 Ağustos - 2 Eylül 2021 tarihlerinde Kırgız Cumhuriyeti'nin Oş kentinde düzenlenen Türk Konseyi Genç Liderler Forumu'nun başarılı organizasyonu için Kırgız Cumhuriyeti'ni övdüklerini ve Gençlik Politikasının geliştirilmesine katkıda bulunmak, Üye Devletlerin Gençleri arasındaki dostluğu güçlendirmek için bu tür faaliyetlerin düzenlenmesinin önemini altını çizdiklerini;

84. Türkmenistan ve Macaristan'ın da dâhil olduğu "Türk Dili Konuşan Ulusal Futbol Federasyonları Arasında Mutabakat Zaptı"nın 14 Nisan 2021'de imzalanmasından duydukları memnuniyeti ifade ettiklerini ve Tarafların ilgili makamlarını, Mutabakat Zaptında yer alan işbirliğini tüm yönleriyle gerçekleştirmeye teşvik ettiklerini;

85. 2022'de Kazakistan'da 2. Türk Üniversite Spor Oyunları'nın (Türk Universiade) düzenlenmesini teşvik ettiklerini ve Üye Devletlerin ilgili makamlarını organizasyon için azami işbirliğini sağlamaya ve Oyunlara aktif olarak katılmaya çağırdıklarını;

86. Etnotarihsel sporların, kültürlerarası diyalogun ve Türk kültürel mirasının tanıtımına katkıda bulunan Dünya Göçebe Oyunları'nın (DGO) ihdas edilmesinde ve tanıtılmasında Kırgız Cumhuriyeti'nin rolünü güçlü bir şekilde takdir ettiklerini, 2022'de Türkiye'de Dördüncü Dünya Göçebe Oyunları'nın (DGO) düzenlenecek olmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve Üye Devletlerin ilgili makamlarına, organizasyon için en üst düzeyde işbirliği yapma ve DGO'ya aktif olarak katılma çağrısında bulduklarını;

87. Üye ve Gözlemci Devletleri 2020 ve 2021'de Tokyo 2020 Olimpiyat Oyunları da dâhil olmak üzere, Uluslararası Spor Turnuvalarında elde edilen başarılarından ötürü tebrik ettiklerini ve Türk Dili Konuşan Ülkelerde büyük uluslararası spor etkinliklerinin devamını teşvik ettiklerini;

88. Türk dünyasının kültürlerarası ve dinlerarası diyalogdaki birleştirici rolünü teşvik ettiklerini, Azerbaycan'ın "Bakü süreci" ile BM Genel Sekreteri tarafından kültürlerarası ve dinlerarası diyalogo teşvik etmek üzere ana küresel platformlardan biri olarak gösterilen, iki yılda bir düzenlenen Dünya Kültürlerarası Diyalog Forumu vasıtasıyla gösterdiği çabaları desteklediklerini;

89. Nursultan Nazarbayev Vakfı tarafından 16 Nisan 2021 tarihinde düzenlenen "Türkistan - Türk Dünyasının Manevi Başkenti" konulu çevrimiçi uluslararası konferansın ve Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti tarafından 27 Mayıs 2021 tarihinde Türkistan'da düzenlenen "Türkistan-Türk Dünyasının Manevi Başkenti" konulu Uluslararası konferansın sonuçlarını memnuniyetle karşıladıklarını;

TÜRK DÜNYASINDA KURUMSAL İŞBİRLİĞİ

90. TÜRKPA, TÜRKSOY, Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı (TKMV) faaliyetlerini övgüyle karşıladıklarını ve Dışişleri Bakanlığı Konseyi'ne sunulan raporların önemini müdrik olduklarını;

91. Kazakistan Cumhuriyeti tarafından Nur-Sultan'da tahsis edilen yeni Türk Akademisi binasının resmi açılışından duydukları memnuniyeti ifade ettiklerini;

92. Türk İşbirliği Teşkilatları arasındaki etkileşimin daha da geliştirilmesini desteklediklerini ve ortak Türk işbirliği gündeminin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak üzere ilgili kuruluşları Koordinasyon Komitesi'nin çalışmalarını güçlendirmeye teşvik ettiklerini ve önemli tarihlerde başarılı kutlama ve önemli Türk şahsiyetlerine yönelik anma etkinliklerini takdir ettiklerini;

93. 18 Aralık 2019'da Bakü'de ve 27-28 Eylül 2021'de Türkistan'da gerçekleştirilen TÜRKPA Dokuzuncu ve Onuncu Genel Kurul Toplantılarının sonuçlarını not ettiklerini, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemine ait konuları ele almasının yanı sıra, TÜRKPA'nın parlamenter düzeyde COVID-19 pandemisiyle mücadele çabalarını takdir ettiklerini ve Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi'nin TÜRKPA faaliyetlerine aktif katılımını memnuniyetle karşıladıklarını;

94. Siyasi katılımı ve iyi yönetişimi desteklemek üzere, Üye Devletlerdeki seçim ve referandumların gözlemlenmesi konusunda Türk Devletleri Teşkilatı ile TÜRKPA'nın model mevzuatın hazırlanmasına yönelik faaliyetlerini takdir ettiklerini;

95. Büyük Türkmen şairi, filozofu ve düşünürü Makhtumkuli Fraghi'nin 300. doğum yıldönümünü kutlamanın önemini vurguladıklarını ve Türk İşbirliği Teşkilatlarını Üye ve Gözlemci Devletlerini buna yönelik özel etkinlikler düzenlemeyle görevlendirdiklerini;

96. Türk Akademisi'nin "Türk Dünyası Tarih ve Coğrafya Atlası"nın oluşturulmasına ilişkin projesinin tamamlanmasını takdir ettiklerini ve bu bağlamda, "Türk Dünyasının Kutsal Mekânları" ve "Türk Dünyasının Seçkin Kişilikleri" projelerinin de tamamlanması talimatını verdiklerini;

97. Türk Akademisi tarafından İslamabad'da "El-Farabi Forumu"nun düzenlenmesini, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Daimi Komitesi (COMSTECH) ile İşbirliği Zaptının imzalanmasını ve Pakistan'ın birçok üniversitesi ve eğitim ve araştırma kurumu ile ilişki kurulmasını takdir ettiklerini;

98. TÜRKSOY'un başlattığı girişim kapsamında 2020 yılında Özbekistan Cumhuriyeti'nin Hiva kentinin "Türk Dünyası Kültür Başkenti" ilan edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını, 2021 yılında bu vesileyle şehirde düzenlenen etkinliklerden duydukları memnuniyeti ifade ettiklerini, ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulduğu şehir Bursa'nın 16 Eylül 2021'de TÜRKSOY tarafından 2022 Türk Dünyası Kültür Başkenti olarak kabul edilmesini keza memnuniyetle karşıladıklarını ve 2022 yılında Bursa'da düzenlenecek etkinliklere desteklerini ifade ettiklerini;

99. Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlığının 30. yıl dönümünde hazırlıklarına başlanan 2022'de "Tuna Nehri'nden Orhun Vadisi'ne İpek Yolu Rallisi" düzenlenmesi için TÜRKSOY'u desteklediklerini,

100. Türk Kültür ve Miras Vakfı'nın (TKMV), Türk devletlerinin kültürel izleri konulu proje ve konferanslar düzenlemesine ve "İpek Yolunda Azerbaycan" başlıklı ilk akademik kitap gibi yayınlara yönelik çabaları ile Türk coğrafyası içinde ve dışında gerçekleştirilen girişimlerle Türk mirasını tanıtmaya girişimlerini övdüklerini;

101. TKMV tarafından duyurulan Béla Bartok Yılı'nın Nizami'yi anma etkinliğinin düzenlenen bir konserle açılmasına ve Azerbaycan Şirvanşahlar Sarayı'nda düzenlenmesinin önemini vurguladıklarını; Litvanya'da azınlık Tatarlar ve Karayların kültürel mirasını korumak amacıyla İşbirliği Mutabakat Zaptı imzalamak suretiyle Litvanya ile ilişkileri ilerlettikleri için TKMV'yi tebrik ettiklerini;

102. Teşkilatın yeniden adlandırılması ışığında, Sekreteryayı kurumsal temelini daha da iyileştirmeye ve etkinliğini artırmaya teşvik ettiklerini ve Sekreteryayı temel görevlerine odaklanmak ve bu amaçla insan ve mali kaynaklarının en etkin yönetimini sağlamakla görevlendirdiklerini ve Sekreteryadan yapılan çalışmalar hakkında rapor vermesini istediklerini;

ÜÇÜNCÜ TARAFLARLA İŞBİRLİĞİ

103. Üye Devletlerin uluslararası forumlarda aktif işbirliğini güçlendirmesini teşvik ettiklerini ve mümkün olduğunda uluslararası örgütlerde birbirlerinin adaylıklarına desteklerini ifade ettiklerini;

104. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Bağlantısızlar Hareketi'nin dönem başkanlığını başarıyla yürütmüş olmasını ve Hareketin uluslararası ilişkiler sistemindeki konumunu güçlendirmeye yönelik çabalarını memnuniyetle karşıladıklarını;

105. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'in Bağlantısızlar Hareketi'nin başkanı sıfatıyla, birçok başarılı girişimi sayesinde, COVID-19 pandemisinin olumsuz sonuçlarını ele almak amacıyla küresel çabaları harekete geçirmekte oynadığı liderlik rolünü takdirle karşıladıklarını;

bu bağlamda, 3-4 Aralık 2020 tarihlerinde COVID-19 pandemisine yanıt olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Özel Oturumunun toplanmasının önemini hatırlattıklarını;

106. Bağlantısızlar Hareketi'nin Başkan'ı olarak Azerbaycan Cumhuriyeti'nin insiyatifi üzerine "Koronavirüs hastalığı (COVID-19) pandemisine yanıt olarak tüm ülkelerin aşılara adil, ekonomik, zamanında ve evrensel erişiminin sağlanması" başlıklı BM İnsan Hakları Konseyi kararının Konsey'in 46. oturumunda kabul edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;

107. Kazakistan Cumhuriyeti'ni Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (CICA) Başkanı olmasından ötürü tebrik ettiklerini ve CICA'yı uluslararası teşkilata dönüştürme girişimini memnuniyetle karşıladıklarını;

108. Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kasım Tokayev'in BM Genel Kurulu'nun 75. oturumunda BM Güvenlik Konseyi'ne rapor verecek özel bir teşkilat olacak Uluslararası Biyolojik Güvenlik Ajansı'nın kurulması yönündeki girişimine önem verdiklerini;

109. Özbekistan Cumhuriyeti'ni 2021-2023 dönemi için Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'ne (UNHRC) seçilmesinden dolayı takdir ettiklerini;

110. Kırgız Cumhuriyeti'ni, önerdiği "Doğa Sınır Tanımaz: Sınıraşan İşbirliği – biyoçeşitliliği koruma, onarma ve sürdürülebilir kullanım için kilit faktör" başlıklı yeni bir BM kararının 16 Nisan 2021'de oy birliği ile kabul edilmesini takdir ettiklerini;

111. Kazakistan Cumhuriyeti'ni, 2022-2024 dönemi için BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne (ECOSOC) ve BM İnsan Hakları Konseyi'ne seçilmelerinden ötürü tebrik ettiklerini;

112. Özbekistan Cumhuriyeti tarafından başlatılan, Aral Denizi bölgesini çevresel inovasyon ve teknoloji bölgesi ilan eden BM Genel Kurulu kararının kabul edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;

113. Kazakistan Cumhuriyeti'nin nükleer silahsızlanma, nükleer silahların yayılmasını önleme ve barış diplomasisi konularındaki engin tecrübelerinin altını çizdiklerini ve bu bağlamda 1991'de Semipalatinsk Nükleer Test Sahası'nı kapatma yönünde tarihi bir karar alarak, nükleer silahlardan arındırılmış bir dünyaya ulaşma yolundaki uluslararası çabalara yoğun katkıda bulunmasına oldukça önem verdiklerini ve bu tarihi kararın 30. Yıldönümünü memnuniyetle karşıladıklarını;

114. Kazakistan'ın Teşkilat'ın bir üyesi olarak taahhütleri doğrultusunda, Kazakistan Cumhuriyeti'nin Afganistan'daki BM Destek Misyonu ve Afganistan'da akredite diğer BM kuruluşlarının personelinin Алматы'ya geçici olarak taşınmasına ilişkin BM talebini yerine getirme kararını takdirle karşıladıklarını, barış çabalarını koordine etmek ve ülkede kalıcı bir siyasi çözümü sağlamak üzere Özbekistan Cumhuriyeti'nin Afganistan hakkında Daimi BM Komitesi kurulmasına ilişkin girişimlerini övgüye değer bulduklarını ve ayrıca, Afganistan'daki bir kriz durumunda, Türkiye Cumhuriyeti'nin Afganistan'da bulunan BM uluslararası personeli ve bağlı oldukları kişiler için güvenli ülke olma kararını takdirle karşıladıklarını, Kabil Havaalanı'ndan tahliye çabalarının kolaylaştırılmasına yönelik Türkiye'nin öncü rolünden ve Azerbaycan'ın katkılarından memnuniyet duyduklarını; Kırgız Cumhuriyeti'nin Kırgız üniversitelerinde okumak üzere 500 Afgan öğrenciye vize verilmesine ilişkin kararını memnuniyetle karşıladıklarını;

115. Türkiye Cumhuriyeti'ni, 2020-2021 Güneydoğu Avrupa İşbirliği (GDAÜ) Başkanlığı Sürecini, Sürecin 25. Yıldönümünü vurgulayan Antalya Zirvesi'yle başarıyla tamamlamasından ötürü tebrik ettiklerini;

116. Türk Devletleri Teşkilatı'nın EİT bünyesindeki gözlemci statüsünün üç yıl uzatılmasını memnuniyetle karşıladıklarını; bununla birlikte Türk Devletleri Teşkilatı'nın Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nda (İİT) gözlemci statüsü kazanması için ortak çabaların artırılmasını teşvik ettiklerini;

117. Sekretaryayı, BM ve ajansları da dâhil olmak üzere, uluslararası kuruluşlarla işbirliğini artırmak, AB, AGİT, KEİ, OECD, V4 ve ASEAN dâhil olmak üzere bölgesel kuruluşlarla kurumsal ilişkileri geliştirmek ve ortak ilgi alanlarında birlikte projeler yürütülmesini teşvik ettiklerini;

118. Üye Devletlerin üçüncü dünya ülkelerine insani yardımları ve kalkınmalarını artırmaları suretiyle, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin gerçekleştirilmesindeki rolünden memnuniyet duyduklarını; üye ülkelerin kalkınma ajansları arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesini desteklediklerini ve aynı şekilde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ile Kazakistan Uluslararası Kalkınma Ajansı (KazAID) arasında imzalanan mutabakat zaptını ve ayrıca Sekretarya ile Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı arasında imzalanan mutabakat zaptını övgüye değer bulduklarını;

TEŞKİLAT KONULARI:

119. 2019-2021 yıllarında Türk Devletleri Teşkilatı'nın başarılı Başkanlığı için Azerbaycan Cumhuriyeti'ni tebrik ettiklerini ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın faaliyetlerine yaptığı büyük katkıya son derece değer verdiklerini;

120. Son Zirve'den bu yana Türk Devletleri Teşkilatı'nın Sekretaryasının faaliyetlerinde elde edilen önemli başarıları takdir ettiklerini ve artan görevlerinin etkin bir şekilde uygulanması için Sekretaryanın kapasitesinin güçlendirilmesi gerekliliğinin altını çizdiklerini;

121. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Dokuzuncu Zirvesi'ni 2022'de Özbekistan Cumhuriyeti'nde düzenlemeye karar verdiklerini;

beyan etmişlerdir.

Devlet Başkanları, Türk Devletleri Teşkilatı'nın Sekizinci Zirvesi müzakerelerini başarılı bir sonuca ulaştıran Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'a derin teşekkürlerini sunar ve Türk Hükümeti ve halkının sıcak misafirperverliğini takdir ederler. Bir sonraki Zirveye kadar Türk Devletleri Teşkilatı Başkanlığı'nın Türkiye Cumhuriyeti tarafından üstlenilmesini memnuniyetle karşılarlar.

12 Kasım 2021'de İstanbul'da Azerbaycan, Kazakça, Kırgızca, Türkçe ve Özbekçe dillerinde imzalanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

İlham Aliyev

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Kasım Cömert Tokayev

Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Sadır Caparov

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Recep Tayyip Erdoğan

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Sevkhet Mirziyoyev